

مناسبات روستا با شهر و اثرات توسعه‌ای آن، مطالعه موردی: شهرستان ساوجبلاغ

سعید معیدفر

دانشیار دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران

صادق اکبری

دانشجوی دوره دکتری جامعه شناسی توسعه دانشگاه تهران

چکیده

پیوندهای گوناگونی بر حسب شرایط و بسترها اقتصادی و اجتماعی بین روستاهای و شهرها برقرار است که این پیوندها می‌تواند اثرات توسعه‌ای و یا توسعه نیافتگی برای هر کدام از فضاهای شهری و یا روستایی (بیوژه روستاهای) را به دنبال داشته باشد. بر این اساس هدف مهم این تحقیق آن است که روابط و مناسبات بین روستا با شهر و سطح توسعه یافتنی روستاهای را تبیین نماید. برخی از نظریه‌های منفی نگر، مناسبات روستا با شهر را باعث توسعه نیافتگی و برخی دیگر مناسبات را عامل توسعه یافتنی می‌دانند. رویکرد نظری این پژوهش حاکی از آن است که مناسبات عامل اصلی توسعه یافتنی محسوب می‌شود و نتایج بدست آمده نیز نشانگر این است که بین میزان مناسبات روستا با شهر و سطح توسعه یافتنی آن رابطه مثبت وجود دارد. همچنین روستاهایی که مسافت آن‌ها با شهر کمتر است مناسبات آنها با شهر بیشتر و همچنین سطح توسعه یافتنی آنها بیشتر است.

واژه‌ای کلیدی: مناسبات روستا با شهر، سطح توسعه یافتنی، پیوند روستا با شهر

مقدمه

پایداری جمعیت شهری و روستایی در جهان در حال توسعه به عنوان کلیدی ترین چالش قرن ۲۱ شناخته شده است (lynch, ۲۰۰۵: ۳). طرح این موضوع از این منظر اهمیت دارد که جریان های جمعیتی^۱ از روستا به شهر به عنوان یکی از ابعاد مهم مناسبات روستا-شهر^۲ و عینی ترین و ملموس ترین بعد آن تلقی می شود و توسعه روستاهای شهرها و برقاری مناسبات سودمند متقابل می تواند به تثبیت و پایداری جمعیت هر یک کمک نماید.

Shawad نشان می دهد که شهرها در کشورهای در حال توسعه نسبت به کشورهای توسعه یافته، بر پیرامون خود (حوزه نفوذ) متکی می باشند، بویژه اینکه اکثریت جمعیت این کشورها هنوز در روستاهای ساکن هستند. مناسبات متقابل بین شهرها و روستاهای پیرامون بسیار مهم است، زیرا تولیدات مهم روستاهای برای صادرات در نظر گرفته می شود، عمده ای از طریق شهرها صادر می شوند. ضمن اینکه شهرها منابع مهم مالی، خدمات و اطلاعات و . را برای روستاهای فراهم می سازند و امور مربوط به واردات کالاهای صنعتی و بعضی از نهادهای کشاورزی را انجام می دهند. بنابراین شهرها برقاری پیوند بین نواحی روستایی و بازار جهانی را فراهم می نمایند. این پیوندهای وابسته به هم^۳ می تواند پایه های چرخه مثبت کنش متقابل^۴ را شکل دهد.

مطالعات اولیه مناسبات شهر- روستا^۵ بر تعاملاتی جمعیتی بین شهر و روستا متمرکز بود. رویکرد دیگری که در مطالعه مناسبات شهر- روستا وجود

^۱-flows of people

^۲-rural-urban relations

^۳-interdependent links

^۴-interaction

^۵- Urban-rural relationships

داشت، مطالعه اثرات مراکز شهری بر پسکرانه‌ها و حوزه نفوذ بود. این رویکرد بیشتر صبغه جغرافیایی دارد. تعامل شهر- روستا^۱ از جمله موضوعات مورد علاقه محققان و صاحب‌نظران توسعه مانند راندینلی^۲ و لیپتون^۳ نیز بوده است. جامعه شناسان نیز بطور فعالانه در زمینه روابط بین شهر - روستا^۴ مشارکت داشته و توجه آنها عمدتاً بر تغییر در جوامع روستایی و تحول آن معطوف است.^{۵-۶} Kaur (۷)، ولی بخش عمدت‌ای از مباحث اصلی در ادبیات توسعه بر مناسبات میان فضاهای شهری و روستایی متمرکز است (Jerve, ۲۰۰۱: ۱). فضاهای شهری با هر اندازه و مقیاس به عنوان یک نظام اقتصادی و اجتماعی دارای یک حوزه نفوذ و عملکرد هستند و حوزه عملکردی آن‌ها معمولاً شامل چندین فضای روستایی می‌گردد. محققان و صاحب‌نظران توسعه که به بررسی مناسبات روستاها و شهرها می‌پردازند، آثار توسعه‌ای فی‌ما بین را مورد نظر دارند به نحوی که شهرها و بویژه شهرهای کوچک می‌توانند در گسترش و انتشار توسعه به نواحی تحت نفوذ خود نقش مفید و مؤثری ایفا نمایند. از آنجایی که شهرهای کوچک، انتهای زنجیره توسعه یافتگی و مدرنسازی نقاط شهری متصل به نواحی روستایی هستند، باید بیشتر مورد توجه قرار گیرند تا این توسعه یافتگی به آن نواحی رسخ نماید (Gee, MC, ۱۳۸۲: ۳۱).

بدیهی است که تمام شهرها اعم از شهرهای بزرگ و کوچک به یک میزان حوزه نفوذ و عملکردی خود را تحت تأثیر قرار نمی‌دهند و آثار و پیامدهای مناسبات آن‌ها با روستاهای پیرامون به یک اندازه نیست. شهرها و بویژه شهرهای

^۱- Urban-rural Interactions

^۲- Rondinelli

^۳ - Lipton

^۴ - Urban-rural Relations

کوچک نقش حامل اقتصادی، فیزیکی، اجتماعی و فرهنگی بین شهرهای منطقه ای و نواحی روستایی خود ایفا می نمایند (tuerah, ۱۹۹۷: ۴۱). اینکه مناسبات شهر با روستاهای پیرامون یک نوع رابطه مثبت و نیکو و یا رابطه ای استثماری است، از پرسش های اساسی محسوب شده و به کانون نظریه های توسعه مربوط می شود، جایی که مناسبات مرکز و پیرامون ۱۰ را از منظر مثبت بودن و یا منفی بودن تحلیل می نماید (lynch, ۲۰۰۵: ۳۳).

پرسشی که در این مقاله با آن روبرو هستیم این است که آیا روستاهایی که با شهر مناسبات بیشتری دارند، سطح توسعه یافته‌گی آنها بیشتر است؟ و آیا روستاهایی که مسافت کمتری با شهر دارند، سطح توسعه یافته‌گی آنها بیشتر است؟

اهداف تحقیق

نواحی روستایی و شهری همواره و به طور سنتی به عنوان دو مجموعه سکونتگاه جدا و رقیب یکدیگر تلقی گردیده و در زمینه تهیه برنامه‌های توسعه، برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری به صورت منفک و جدا از هم دیده می‌شوند، در حالی که مطالعات و بررسی‌ها حکایت از وجود یک مجموعه روابط ساختی فی‌ما بین این دو سکونتگاه دارد. در راهبرد جدید بانک جهانی نیز ارتباط جدایی‌ناپذیر نواحی شهری و روستایی در فرایند توسعه به خوبی مورد توجه قرار گرفته است. به طوری که در این راهبرد باید روابط متقابل اقتصاد شهری و روستایی در تدوین تلاش‌های توسعه به صورت گستردگی در نظر گرفته شود (بانک جهانی، ۱۳۸۴: ۱۰).

۱۸). تحقیق حاضر ضمن بررسی روابط و تعامل روستاهای با شهرها برآن است تا نقش میزان مناسبات و سطح توسعه یافتنگی روستاهای را تبیین نماید.

دیدگاههای مطرح در مناسبات روستا و شهر

رویکردهای نظری به مناسبات روستا - شهر را می‌توان به دو دسته کلی منفی نگر و مثبت نگر تقسیم بندی نمود. در رویکردهای منفی نگر مناسبات بین روستا با شهر را یک طرفه و به نفع شهر و به ضرر روستا می‌دانند و اعتقاد دارند که کلیه جریان‌های اقتصادی، مالی، مردم (مهاجرت)، و . . . به نفع شهر و به زیان روستا است. پوتر^{۱۱} در زمینه مناسبات روستا با شهر از الگویی به نام "اقتصاد فضای استعماری"^{۱۲} یاد می‌کند که در آن مجموعه یک کشور و سرزمین برای صادر نمودن مواد خام به قدرت استعمارگر متشکل و هماهنگ می‌شود. در چنین فضایی شهرها چگونگی ارتباط بین روستاهای و بازار جهانی را شکل می‌دهند و این رابطه استعماری بین شهرها با روستاهای نیز وجود دارد. به اعتقاد پوتر اغلب زیرساخت‌ها در سطح ملی برای حمایت و تقویت روابط استعماری بین شهر و روستا گسترش و توسعه می‌یابد. میراث چنین روابطی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه وجود بخش‌هایی از یک شهر و یا تعداد اندکی از شهرها به عنوان کانون فعالیت‌های اقتصادی کشور است. تداخل مناسبات بین شهر و روستاهای پیرامون نیز میراث دیگر الگوی استعماری است که برخی آن به عنوان مناسبات استعماری جدید^{۱۳} بین روستا با شهر یاد می‌کنند.(۱۷: ۲۰۰۵)

lynch

^{۱۱}-Potter

^{۱۲}-Colonial space economies

^{۱۳}-Neo-colonial

هانس بوبک^{۱۴} در تحلیل روابط میان شهر با روستا در دنیای غیر صنعتی عمدتاً و پیوسته بر تحمیل نوعی ویژه‌ای از "روابط سلطه" با ماهیت "استثماری" از سوی شهرها بر محیط‌های روستایی تاکید دارد. بوبک در نوشته‌های پیش‌تاز خود در زمینه روابط شهرها و حوزه‌های (روستایی) پیرامونی در کشورهای شرق اسلامی، بویژه ایران این گونه روابط سلطه را در قالب "سرمایه داری بهره بری"^{۱۵} مطرح ساخته است (سعیدی، ۱۳۷۷: ۷۶؛ مؤمنی، ۱۳۷۷: ۱۵۳؛ تقی‌زاده ۱۳۸۴: ۴۰، اهلرس، ۱۳۷۱: ۱۱۸).

آندره گوندر فرانک^{۱۶} صاحب‌نظر مکتب وابستگی نیز از طریق ارایه الگویی از رابطه میان متropول و قمر سعی نموده است، سازوکارها و نحوه عملکرد توسعه نیافتگی قمر را توضیح دهد. وی معتقد است خاستگاه روابط میان متropول - قمر را باید در دوران استثمار جست. فرانک می‌گوید، رابطه متropول - قمر به سطح بین‌المللی محدود نمی‌شود، بلکه همین طور در سطوح منطقه‌ای و داخلی جهان سوم نیز جریان دارد. بدین ترتیب همان‌طور که شهرهای بزرگ ملی به اقمار متropول غرب تبدیل گشته‌اند، خود این اقمار نیز به نوبه خود نسبت به شهرهای کوچک‌تر، یک متropول استعماری به شمار می‌روند و خود آن شهرها نیز در اطراف خود دارای اقماری به شکل شهرک‌های محلی و روستاهای هستند. استقرار این شبکه کامل میان متropول‌ها و اقمار موجب گشته که مازاد اقتصادی از روستاهای جهان سوم به مراکز محلی و منطقه‌ای و از آن‌جا به پایتخت ملی و دست آخر به

^{۱۴}-Hans Bobek

^{۱۵}-Rent-Capitalism

^{۱۶}. Andre Gunder Frank

شهرهای بزرگ غربی جریان پیدا کند(سو، ۱۲۴: ۱۳۷۸، پاتر و ایونز، ۱۳۸۴ و lynch، ۲۰۰۵: ۱۸).

مایکل لیپتون^{۱۷} نیز در نظریه سوگیری شهری خود اعتقاد دارد، نفوذ مؤثر شهر بر حوزه‌های روستایی، نه تنها مردم فقیر را در فقر نگه می‌دارد، بلکه موجب نابرابری‌هایی در داخل حوزه‌های روستایی می‌شود. در مجموع وی مناسبات شهر با روستا را به ضرر و زیان روستا می‌داند (لیپتون به نقل از شکویی، ۱۹۹۸: ۱۵۰، ۳۱۳: ۱۳۸۳، Tacoli، ۱۹۹۸: ۳۱۳)

در دوره هایی از تاریخ کشورمان و بویژه قرون هیجدهم و نوزدهم که شهرها متکی به مازاد اقتصادی جامعه روستایی بودند و شهرها نیز کالاهای صنعتی و فرآوری شده و وارداتی را برای آنها فراهم می‌کردند، این نظریه ها و رویکردهای منفی نگر می‌تواند شکل و ماهیت مناسبات را تبیین نماید. اگرچه در این دوران به واسطه فرار گرفتن کشور در وضعیت توسعه وابسته مازاد اقتصادی جامعه روستایی از طریق شهرها و بواسطه مبادله نابرابر به کشورهای غربی منتقل می‌شد. با تبدیل شدن نفت به عنوان یکی از منابع درآمدی اصلی کشور و کاهش وابستگی شهرها به مازاد اقتصادی جامعه روستایی شکل و ماهیت مناسبات شهر با روستا دگرگون شد و در حال حاضر این روستاهای هستند که از طریق سرمایه گذاری ها و کمک های دولت و انتقال بخشی از درآمدهای شهر از طریق کار و شغل افراد روستایی در شهر، به روستاهای منتقل می‌شود. بنابراین استثمار و بهره کشی بدان شکل که مورد نظر صاحبنظران منفی نگر است و جود ندارد.

کسانی که به مناسبات روستا با شهر از منظر مثبت می‌نگردند، اعتقاد دارند، شهر مکان نوآوری، خلاقیت و تحول مثبت است. در مجموع شهر کانون

^{۱۷}. Michal lipton

توسعه و ترقی محسوب می‌گردد و برقراری ارتباط و پیوند میان فضاهای شهری و روستایی سبب انتقال و اشاعه ویژگی‌ها و خصایص توسعه‌ای از شهر به روستا می‌گردد.

راندینلی^{۱۸} نیز به عنوان یکی از صاحبنظران مثبت نگر بر نقش توسعه‌ای شهرها و بویژه شهرهای میانی در فراهم کردن دامنه‌ای از خدمات برای نواحی پیرامون تاکید دارد (lynch ۲۰۰۵: ۱۸)، راندینلی به نقل از شکویی، (۳۰۳).

پرو^{۱۹}، هریشمن^{۲۰} و هانسن^{۲۱} نیز از جمله صاحبنظران الگو و یا به عبارتی نظریه قطب رشد هستند، که اعتقاد دارند شهرها نسبت به روستاهای پیرامون خود قطب رشد محسوب می‌شوند و توسعه پیرامون را فراهم می‌سازند. این افراد با بهره گیری از «اثر قطبی شدن»^{۲۲} و «اثر انتشار تدریجی»^{۲۳} یا رخنه به پایین، سازوکار تاثیر شهرها بر روستاهای نواحی پیرامون را بیان می‌کنند. (صباغ کرمانی، ۱۳۸۰: ۱۴۰، ۲۴۶-۷، Davkins ۲۰۰۳: ۱۴۰، قره‌باغیان، ۱۳۸۱: ۲۹۶ و Miyoshi ۱۹۹۷: ۳-۴)

گولد^{۲۴} نیز به اثر و پیامدهای مثبت مناسبات شهر و روستا اعتقاد دارد. وی توسعه را با نوسازی^{۲۵} تعریف می‌کند و معتقد است، اشاعه نوسازی از مرکز شهر آغاز و به طرف سلسله مراتب پایین تر شهری و نهایتاً نواحی روستایی

۱۸ -rondinelli

۱۹ - Perroux

۲۰ - Hirschman

۲۱ - Hansen

۲۲ - Polarization effect

۲۳ - Trickling Down effect

۲۴ -gould

۲۵ -modenaizaton

جريان پیدا کرد. این شواهد احتمالاً می‌تواند همان اثر انتشار تدریجی و یا رخنه به پایین نظریه قطب رشد باشد (lynch ۲۰۰۵: ۲۲)

نظریه پردازان جامعه شناختی و اقتصادی مکتب نوسازی مانند، اسمسلسر^{۲۶}، ردفیلد^{۲۷}، اینکلس^{۲۸}، هوزلیتز^{۲۹} و ایزنشتاد^{۳۰} با توجه به گسترش جامعه شهری و غلبه آن بر اجتماعات روستایی در کشورهای توسعه یافته، یکی از معیارهای اساسی توسعه و نوسازی را شهرگرایی و تمرکز اجتماعات کشورهای در حال توسعه در شهرها می‌دانند (سیزیان، ۱۳۷۴؛ ۲۱-۲۰). صاحبظران نوسازی هرگونه تغییر و تحول در جامعه روستایی و سنتی را موكول به اشاعه ارزشهای مدرن و توسعه ای از شهرها به روستاهای می‌دانند و یا تلویحاً ارزش‌های را مینا و پایه نوسازی قرار داده‌اند که عمدهاً در زندگی شهری و اجتماعات شهرنشین یافت می‌شوند.

در نزد صاحبظران مکتب نوسازی، شهر به عنوان نماد و شاخص مدرن و توسعه یافته و روستا نماد و شاخص سنتی و توسعه یافته است (قادری، ۱۳۷۸: ۷-۱۲۶)،

لذا مکتب نوسازی بر این اعتقاد است که «شهرها عامل ایجاد کننده و گسترش دهنده و موتور محرک توسعه هستند و به عنوان تسهیل کننده و پخش توسعه و نوآوری روی حوزه نفوذ روستاهای پیرامون عمل می‌کنند» (پاول، به نقل از افراخته، ۱۳۸۲: ۴-۱۰).

^{۲۶} - Smelser

^{۲۷} - Rdfild

^{۲۸} -Inkeles

^{۲۹} -Hoselitz

^{۳۰} -Eisenstadt

از نظر مکتب نوسازی و بهویژه نوسازی اقتصادی، رویکرد رایج این است که افزایش آهنگ یک الگوی صحیح توسعه صنعتی - شهری می‌تواند محدودیت‌های درونی و ذاتی توسعه روستایی را جبران و برطرف سازد (Doglass، ۱۹۹۸: ۱).

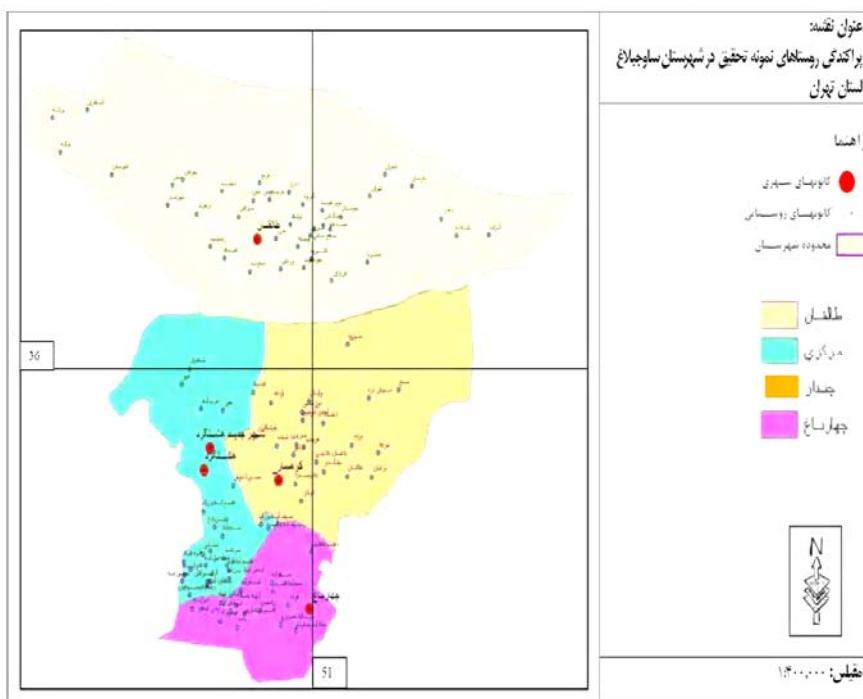
با توجه به اینکه رویکرد برنامه‌های عمرانی قبل از انقلاب و برنامه‌های توسعه کشور پس از انقلاب که عمدتاً بر افزایش رشد اقتصادی، صنعتی شدن و توسعه شهری تاکید داشته است و این سه شاخص از ویژگی‌های نوسازی محسوب می‌گردد و نوسازی نیز اعتقاد به اثر و پیامد مثبت مناسبات شهر با روستا دارد، از این رو رویکرد نظری در این پژوهش رویکرد مثبت نگر به مناسبات روستا با شهر است و اعتقاد بر این است که از طریق مناسبات روستا با شهر، روستا از دستاوردهای نوسازی بهره مند می‌شود و توسعه روستاهای با مناسبات آنها با شهر رابطه دارد. به عبارت دیگر شهر بر روستا اثر توسعه‌ای دارد.

روش شناسی تحقیق

به منظور آزمون فرضیه پژوهش از روش پیمایش استفاده شده است. در این پژوهش شهرستان ساوجبلاغ به عنوان مورد مطالعاتی انتخاب گردید و پرسشنامه‌ای تهیه و پس از بررسی اولیه و رفع نکات مبهم آن، اطلاعات مورد نیاز با همکاری اعضای شورای اسلامی روستاهای دهیاران روستاهای دارای دهیاری، از کلیه روستاهای شهرستان (تعداد ۱۰۳ روستا) که در سرشماری سال ۱۳۷۵ که ۲۰ خانوار و بیشتر داشته‌اند، جمع آوری گردید (نقشه شماره ۱). سپس

اطلاعات وارد بسته نرم افزار آماری علوم اجتماعی^{۳۱} شده و پردازش های مورد نیاز انجام گردید.

نقشه شماره (۱): پراکندگی روستاهای نمونه تحقیق در شهرستان ساوجبلاغ

^{۳۱} - Statically package for social science(spss)

ویژگیهای محدوده مورد مطالعه

برخی ویژگیهای محدوده مورد مطالعه بر اساس متغیرهای توزیع جمعیت، مسافت روستا از شهر، میزان مناسبات با شهر و میزان خدمات و امکانات توسعه ای (میزان توسعه یافتنگی) ارایه می شوند.

توزیع جمعیت

به طور میانگین جمعیت روستاهای مورد مطالعه ۶۴۲ نفر بوده است، حداقل تعداد نفرات یک روستا ۴۲ نفر و حداکثر ۶۹۱۵ نفر بوده است. تعداد خانوار هر روستا بطور میانگین ۱۵۱ خانوار بوده است. حداقل تعداد خانوار روستا های مورد مطالعه ۲۰ و حداکثر ۱۵۴۷ خانوار بوده است.

میزان مناسبات روستا با شهر و فواصل مکان ها

بر اساس یافته های تحقیق از نظر میزان فاصله روستاهای از مرکز دهستان، بیش از ۷۶/۷ درصد روستاهای کمتر از ۱۰ کیلومتر، ۱۶/۵ درصد روستاهای بین ۲۰- ۱۱ کیلومتر و ۶/۸ درصد نیز بیش از ۲۱ کیلومتر از مرکز دهستان مربوطه فاصله داشته اند. روستاهای مورد بررسی بطور میانگین ۷ کیلومتر از مرکز دهستان فاصله داشته اند.

بر اساس نتایج بدست آمده، ۳۱/۱ درصد روستاهای کمتر از ۱۵ کیلومتر از مرکز شهرستان فاصله داشته اند، ۳۲ درصد روستاهای بین ۱۶-۳۰ کیلومتر و ۳۷/۹ درصد نیز بیش از ۳۱ کیلومتر از مرکز شهرستان ساوجبلاغ که شهر هشتگرد می باشد، فاصله داشته اند. روستاهای مورد بررسی بطور میانگین ۳۴/۳ کیلومتر از مرکز شهرستان فاصله دارند.

باتوجه به اینکه به غیر از مناسبات مجازی و مبتنی بر شبکه های مخابراتی، کلیه مناسبات و ارتباطات دیگر روستاییان با شهر وبالعکس از طریق شبکه های حمل و نقل بار و مسافر انجام می گیرد، در این مقاله میزان مناسبات روستا با شهر با میزان وسایل نقلیه عمومی و شخصی سنجیده شد. بر این پایه وبا توجه به نتایج حاصله، بیش از ۵۱ درصد از روستاهای بین ۱-۲۰ وسیله نقلیه عمومی و شخصی برای رفت و آمد روستاییان به شهر دارا بودند، ۱۳/۶ درصد بین ۲۱-۴۰ وسیله نقلیه و ۳۵ درصد نیز ۴۱ وسیله نقلیه و بیشتر برای تردد مردم در اختیار داشته اند. بطور میانگین هر روستا ۳۳ وسیله نقلیه دارا بوده اند.

امکانات و خدمات توسعه ای

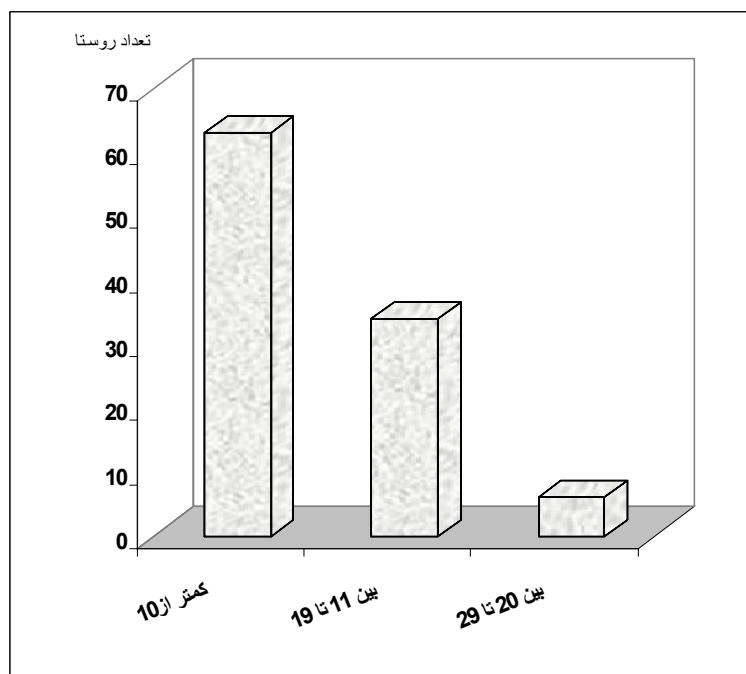
برای بررسی وضعیت روستاهای از نظر امکانات و خدمات توسعه ای؛ ۳۳؛ شاخص مورد نظر بوده است که ۳۳ شاخص در هیچ یک از روستاهای متمرکز نبوده و وجود نداشته است. حداقل تعداد خدمات و امکانات توسعه ای که در روستاهای مورد مطالعه وجود داشته برابر با ۲ و حداکثر ۲۹ نوع بوده است. در ضمن ۶۱ درصد روستاهای بین ۱۰-۲۱ مورد از خدمات و امکانات توسعه ای را داشته اند ۳۳؛ درصد بین ۱۱-۱۹ مورد و ۶ درصد از روستاهای نیز بین ۲۰-۲۹ مورد از خدمات و امکانات توسعه ای را دارا بودند(جدول ۱).

جدول ۱: تعداد روستاهای دسته بندی خدمات و امکانات توسعه‌ای

ردیف	تعداد خدمات و امکانات توسعه‌ای	دسته بندی خدمات و امکانات توسعه‌ای			جمع
		۲۰-۲۹	۱۱-۱۹	۲-۱۰	
۱	۲			۱	۱
۴	۳			۴	۲
۹	۴			۹	۳
۸	۵			۸	۴
۶	۵			۶	۵
۱۳	۷			۱۳	۶
۱۱	۸			۱۱	۷
۶	۸			۶	۶
۵	۹			۵	۵
۴	۱۰			۴	۴
۶	۱۱			۶	۶
۱۰	۱۲			۱۰	۱۰
۲	۱۲			۲	۲
۲	۱۴			۲	۲
۲	۱۴			۲	۲
۲	۱۵			۲	۲
۲	۱۵			۲	۲
۲	۱۶			۲	۲
۲	۱۶			۲	۲
۲	۱۷			۲	۲
۳	۱۸			۳	۳
۱	۱۹			۱	۱
۱	۲۰			۱	۱
۱	۲۱			۱	۱
۱	۲۰			۱	۱
۲	۲۱			۲	۲
۲	۲۲			۲	۲
۱	۲۲			۱	۱
۱۰۳	۶۳	۳۴	۶	۱۰۳	جمع

در بررسی وضعیت روستاهای از نظر امکانات و خدمات توسعه ای؛ ۳۳؛ شاخص مورد نظر بوده که هیچ یک از روستاهای همه شاخص‌ها را به طور کامل نداشتند. حداقل تعداد خدمات و امکانات توسعه ای که در روستاهای مورد مطالعه وجود داشته است؛ ۲؛ خدمت و حداکثر ۲۹ خدمت بوده است. مطابق نمودار زیر درصد روستاهای بین ۱۰-۲۰ مورد از خدمات و امکانات توسعه ای را داشته اند ۶۱ درصد بین ۱۱-۱۹ مورد و ۶ درصد از روستاهای نیز بین ۲۰-۲۹ مورد از خدمات و امکانات توسعه ای را دارا بودند.

نمودار ۱: تعداد روستاهای و دسته بندی خدمات و امکانات توسعه ای

یافته های تحقیق

در این قسمت تحلیل داده ها با استفاده از آزمون روابط بین متغیرها ارایه می شود. ابتدا میزان همبستگی بین مسافت روستاهای از مرکز دهستان، بخش و شهرستان و همبستگی آنها با میزان مناسبات روستا با شهر و میزان توسعه یافتگی تحلیل و سپس فرضیه تحقیق مورد آزمون قرار می گیرد.

مسافت و میزان مناسبات و سطح توسعه یافتگی

همان طوری که در جدول ۲ اشاره شده است، بین میزان مناسبات روستا با شهر و مسافت روستا از مرکز دهستان، مرکز بخش و مرکز شهرستان همبستگی آماری وجود دارد. این همبستگی برای مرکز دهستان و مرکز شهرستان در سطح ۹۹ درصد اطمینان و برای مرکز بخش در سطح ۹۵ درصد اطمینان است و این همبستگی منفی و شدت آن به ترتیب ($-0/351$ ، $-0/278$) است، که متوسط ارزیابی می شود. نتایج مذکور بیان گر آن است که هر چه مسافت روستا از شهر بیشتر باشد، مناسبات روستا با آن کمتر و بالعکس هر چه مسافت روستا از مرکز دهستان، بخش و شهرستان کمتر باشد، میزان مناسبات با آن بیشتر خواهد بود. بنابراین دسترسی به شهر و وجود تسهیلات بر برقراری ارتباط و پیوند اثر گذار است.

همچنین بین میزان مسافت روستا از مرکز دهستان، مرکز بخش (که شهر است) و مرکز شهرستان و سطح توسعه یافتگی، همبستگی آماری وجود دارد. این همبستگی برای مرکز دهستان و مرکز بخش در سطح ۹۵ درصد اطمینان و برای مرکز شهرستان در سطح ۹۹ درصد اطمینان است و این همبستگی منفی و شدت آن به ترتیب ($-0/215$ ، $-0/208$ ، $-0/334$) است، که متوسط ارزیابی می شود. نتایج مذکور نشانگر آن است هر چه مسافت روستا از شهر کمتر باشد، سطح

توسعه یافتگی آن بیشتر است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت روستاهایی که از لحاظ مسافت به شهر نزدیکترند، فرصت‌های بیشتری در اختیار دارند تا از امکانات و خدمات توسعه‌ای بهتری بهره مند شوند و روستاهای کمتر توسعه یافته روستاهایی هستند که فاصله آنها از شهر زیاد است.

جدول ۲: میزان همبستگی میان میزان مسافت روستا از مرکز دهستان، بخش و شهر و میزان مناسبات روستا با شهر و سطح توسعه یافتگی روستاهای

مسافت	آزمون آماری	میزان مناسبات روستا با شهر	سطح توسعه یافتگی روستاهای
مسافت روستا از مرکز دهستان	Pearson correlation Significance(2-tailed) N	**-.0/.287 .003 103	*.0-.215 .0.29 103
مسافت روستا از مرکز بخش	Pearson correlation Significance(2-tailed) N	*-.0/.215 .0.29 103	*-.0/.208 .0.35 103
مسافت روستا از مرکز شهرستان	Pearson correlation Significance(2-tailed) N	**-.0/.351 .0... 103	**-.0/.334 .0.001 103

* معناداری در سطح .01

** معناداری در سطح .05

مناسبات روستا با شهر و سطح توسعه یافته‌گی

فرضیه پژوهش مربوط به بررسی و آزمون رابطه و همبستگی^{۳۲} میان مناسبات روستا با شهر و سطح توسعه یافته‌گی روستاهای است. نتایج حاصل از تحقیق بیانگر آن است که بین میزان مناسبات روستا با شهر و سطح توسعه یافته‌گی روستاهای در سطح ۹۹ درصد اطمینان همبستگی وجود دارد و این همبستگی مثبت و شدت آن (۰/۶۸۰) تقریباً قوی است (جدول ۳). نتایج مذکور نشان می‌دهد که افزایش میزان مناسبات و رفت و آمد روستاییان به شهر و افزایش میزان برخورداری روستا از امکانات و خدمات توسعه ای با یگدیگر همراه است و بالعکس افزایش سطح توسعه یافته‌گی روستاهای با افزایش میزان تردد و مناسبات روستاییان به شهر همراه است.

جدول ۳: رابطه بین میزان مناسبات روستا با شهر سطح توسعه یافته‌گی روستاهای

میزان مناسبات روستا با شهر		
	Pearson correlation	
سطح توسعه یافته‌گی روستاهای	Significance(۲-tailed)	**۰/۶۸۰
	N	۰/۰۰۰
		۱۰۳

*معناداری در سطح ۰/۰۱

جمع بندی و نتیجه گیری

نتایج و یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، روستاهایی که مسافت آنها از شهر و یا مراکز دهستان کمتر است، مناسبات و پیوندهای بیشتری با شهر داشته و از سطح توسعه یافته‌گی برخوردارند. علاوه بر این و با توجه به فرض

^{۳۲} - correlation

اصلی تحقیق، روستاهایی که مناسبات بیشتری با شهر دارند، سطح توسعه یافته‌گی آنها بیشتر است. بنابراین مناسبات با توسعه دارای همبستگی مثبت است. یافته‌های تحقیق نشان گر آن است که شهرها به عنوان نقاط و مراکز اشعه و ترویج دستاوردهای توسعه می‌توانند عمل نمایند و از آن‌ها می‌توان به عنوان قطب‌های رشد و توسعه بهره گرفت. با تکیه بر رویکرد نظری مکتب نوسازی که رفع مشکلات توسعه ای روستا را در توسعه شهری می‌داند و با توجه به یافته‌های تحقیق که موید تاثیر پذیری روستاهای دستاوردهای شهری است، بنابر این برنامه ریزی برای رشد و رونق اقتصادی و توسعه صنعتی مبتنی بر شهرها می‌تواند آثار توسعه ای برای روستاهای فراهم نماید. با توجه به این یافته می‌توان گفت، سیاستگذاری و برنامه ریزی برای شهرها و روستاهای به صورت منفک و جدا از هم نمی‌تواند توسعه پایدار و تثبیت جمعیت روستاهای را که از آن به عنوان یکی از چالش‌های جدی قرن ۲۱ کشورهای در حال توسعه یاد می‌شود، تحقق بخشد. ایجاد راههای دسترسی و تسهیل برقراری پیوندمیان روستاهای شهرها می‌تواند از طریق کوتاه نمودن فواصل، مقدمات توزیع امکانات و خدمات توسعه ای در کلیه روستاهای فراهم کردن زمینه برای توزیع جمعیت و بهره گیری از کلیه ظرفیت‌های طبیعی را فراهم سازد. در حال حاضر با توجه به اینکه از یک سو بخش اعظم درآمدهای کشور از محل درآمد نفت تأمین می‌شود و عمدتاً در شهرها هزینه و سرمایه گذاری می‌شود و مازاد اقتصادی تولید کشاورزی جامعه روستایی در درآمد ملی جایگاه پایینی دارد و به تدریج روبه تقلیل می‌رود، و از سوی دیگر کاهش وابستگی به درآمد نفت به عنوان یک هدف متعالی در برنامه‌های توسعه می‌باشد، فراهم کردن زمینه پیوند بین شهرها و روستاهای می‌تواند

موجبات انتقال بخشی از درآمدهای شهری و سرمایه گذاری در روستاهای و بهره گیری از ظرفیت‌ها و امکانات و منابع طبیعی خدادادی را فراهم سازد.

منابع و مأخذ

۱. ازکیا، مصطفی (۱۳۷۴). مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی توسعه روستایی. انتشارات اطلاعات. چاپ سوم
۲. افراخته، حسن (۱۳۸۳). ارزیابی نقش شهرها در توسعه ناحیه‌ای. فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی. شماره ۵۰. زمستان
۳. اهرس (اهلر)، اکارت (۱۳۷۱). سرمایه‌داری بهره‌بری و گسترش شهری در شرق اسلامی (نمونه ایران). ترجمه عباس سعیدی. فصلنامه علوم زمین، دانشکده علوم زمین دانشگاه شهید بهشتی، دوره جدید، شماره ۱- بهار و تابستان
۴. بانک جهانی (۱۳۸۴). راهبرد توسعه روستایی (رویکرد جدید بانک جهانی). ترجمه مؤسسه دین و اقتصاد. تهران وزارت جهاد کشاورزی. مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی. مدیریت امور پردازش و تنظیم یافته‌های تحقیقاتی. انتشارات تابان. چاپ اول
۵. پاتر، ب. رایرت و ایونز. سلی لوید (۱۳۸۴). شهر در جهان در حال توسعه. ترجمه: کیومرث ایراندوست و دیگران. تهران. چاپ اول انتشارات سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌ها.
۶. تقی‌زاده، فاطمه (۱۳۸۴). نقش بازارهای محلی در پیوند روستایی - شهری با تأکید بر تعادل‌های منطقه‌ای. پایان‌نامه دوره دکتری. استادی راهنمای: دکتر عباس سعیدی و دکتر مظفر صرافی - دانشگاه شهید بهشتی.
۷. سبزیان، سعید (۱۳۷۴). مهاجرت‌های روستایی. پایان‌نامه دوره دکتری جامعه‌شناسی. دانشگاه تربیت مدرس، به راهنمایی دکتر حسن سرایی.
۸. سعیدی، عباس (۱۳۸۲). روابط شهر و روستا و پیوندهای روستایی-شهری، یک بررسی ادراکی. جغرافیا. شماره ۱ دوره جدید. ۹۰- ۷۱
۹. سو، ای، آلوین (۱۳۷۸). تغییر اجتماعی و توسعه. ترجمه محمود حبیبی مظاہری. چاپ

- اول. انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۱۰. شکویی، حسین (۱۳۸۳) دیدگاه‌های نو در جغرافیای شهری، جلد اول. انتشارات سمت.
چاپ اول
۱۱. صباغ کرمانی، مجید (۱۳۸۰) اقتصاد منطقه‌ای. تهران. انتشارات سمت. چاپ اول
۱۲. فنی، زهره (۱۳۸۲). شهرهای کوچک رویکردی دیگر در توسعه منطقه‌ای. انتشارات سازمان شهرداری‌ها. چاپ دوم.
۱۳. قادری، طاهره (۱۳۷۸). مکتب نوسازی و معضل تبیین تغییر و توسعه. ماهنامه سیاسی - اقتصادی اطلاعات. شماره ۱۴۲-۱۴۱. خرداد و تیرماه و شماره ۱۴۴-۱۴۳ مرداد و شهریور ماه.
۱۴. قره‌باغیان، مرتضی (۱۳۸۱). اقتصاد رشد و توسعه. جلد اول، تهران چاپ پنجم، نشری، چاپ اول
۱۵. مؤمنی، مصطفی (۱۳۷۷). پایگاه علم جغرافیا در ایران. ج ۱- پایگاه جغرافیای شهری در ایران. انتشارات فرهنگستان علوم جمهوری اسلامی. چاپ اول.
۱۶. Cardoso F.and R. Faletto. (۱۹۷۹). *Dependency and Development . Berkeley and losangeles*: university of California press .
۱۷. Cardoso, F. (۱۹۸۲) “*Dependency and Development in Latin America*”. In H. Alavi and T. Shanin (eds) introduction to the sociology of developing societies. New York: monthly Review Press ۱۱۲-۱۲۷ .
۱۸. Dawkins. j. Casey (۲۰۰۳) *Regional Development Theory: conceptual foundation, classic works, and recent developments*. Journal of planning Literature, vol. ۱۸, No۲
۱۹. Douglass, mike (۱۹۹۸) A *Regional Network Strategy for Reciprocal Rural-urban linkage*: an Agenda for Policy Research with Reference to Indonesia Third world Planning Review, Vol. ۲۰ no ۱ .
۲۰. ESCAP/un- Habitat (۲۰۰۲). *Rural-urban linkages and the Role of small and medium-size Towns in Development: issues, concepts*

- and Policies.* Workshop on Poverty alleviation Through Rural-urban linkage, ۱۶-۱۸ September ۲۰۰۲-siem Reap, Cambodia .
۲۱. Gaile ,Gary l. (۱۹۹۲)*Improving rural-urban linkage Through small town market based development*, Third world planning review , volume ۱۴, No. ۲. pp. ۱۳۱-۱۴۸ .
۲۲. Jerve , Morten, Alf (۲۰۰۱). *Rural-urban linkages and Poverty Analysis*. Www. UNDP. Org
۲۳. Kaur,ravidere(۱۹۹۵)*urban-rural relations, a geographical analysis*. Anmol Publication pvt. New Delhi
۲۴. Miyoshi, Takani, (۱۹۷۱) *Successes and failures Associated with the Growth Pole Strategies*. A dissertation submitted to the University of Manchester for the degree of MA (Econ) in the Faculty of Economic and social studies, department of Economic studies .
۲۵. Palma, G. (۱۹۷۲) “*Dependency: a formal theory of under Development or methodology for the analysis of concrete situations of underdevelopment?* World development . vol. ۲. pp ۸۸۱-۹۲۴
۲۶. Tuerah,noldy(۱۹۹۷)*rural-urban linkages and development: a case study of north sula wesi ,Indonesia. a thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy in the faculty of graduate studies*. The University of British Columbia .
۲۷. UNDP (۲۰۰۰). *Rural-urban Relations: an Emerging Policy Priority, New York: institutional Development Group, Bureau for Development policy*, UNDP (interim Report, December ۲۰۰۰